

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

**Latvijas Republikas vārdā
Rīgā 2026. gada 28. septembrī
lietā Nr. 2025-33-01**

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Irēna Kucina, tiesneši Anita Rodiņa, Jānis Neimanis, Jautrīte Briede, Veronika Krūmiņa, Mārtiņš Mits un Juris Juriss,

pēc Administratīvās rajona tiesas pieteikuma,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 9. punktu, kā arī 19.¹ un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2026. gada 3. septembra tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par Psihologu likuma 6. panta 4. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 106. panta pirmajam teikumam”.

Konstatējošā daļa

1. Saeima 2017. gada 30. martā pieņēma Psihologu likumu, kas stājās spēkā 2018. gada 1. janvārī. Šā likuma 6. panta 4. punkts nosaka: „Psihologa profesionālo darbību aizliegts veikt personai: [..]

4) kura ir sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, vai par noziedzīgu nodarījumu pret personas tikumību vai dzimumneaizskaramību, – neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas.”

Psihologu likuma 6. panta 4. punkts nav grozīts un ir spēkā tā sākotnējā redakcijā.

2. Pieteikuma iesniedzēja – Administratīvā rajona tiesa (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja) – uzskata, ka Psihologu likuma 6. panta 4. punkts, ciktāl tas liedz veikt psihologa profesionālo darbību personai, kura ir sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 106. panta pirmajam teikumam.

Pieteikuma iesniedzējas izskatīšanā ir administratīvā lieta Nr. A420129325 par tāda labvēlīga administratīvā akta izdošanu, ar kuru persona tiktu reģistrēta Psihologu reģistrā klīniskās un veselības psiholoģijas, kā arī juridiskās psiholoģijas profesionālās darbības jomās. Psihologu sertifikācijas padome, pamatojoties uz Psihologu likuma 6. panta 4. punktu, atteikusies reģistrēt Psihologu reģistrā personu, kas ir pieteicējs administratīvajā lietā. Atteikums pamatots ar to, ka persona 1993. gadā bijusi sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību.

Psihologu likuma 6. panta 4. punkts ierobežo personas tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos. Ja persona ir sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, vai par noziedzīgu nodarījumu pret personas tikumību vai dzimumneaizskaramību, tā neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas nevar veikt psihologa profesionālo darbību. Ierobežojums ir noteikts uz mūžu.

Psihologu likuma 6. panta 4. punktā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu tiesību normu, un tam ir leģitīmi mērķi – citu cilvēku tiesību, kā arī sabiedrības labklājības aizsardzība. Ja psihologa profesionālo darbību varētu veikt persona, kura bijusi sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, varētu tikt apdraudēta psihologa profesijas autoritāte un mazināta sabiedrības uzticēšanās psihologu profesionālajai darbībai kopumā. Psihologu likuma 6. panta 4. punkts ir piemērots leģitīmo mērķu sasniegšanai, ciktāl ir pareiza likumdevēja prezumpcija, ka persona, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, pat ja sodāmība ir dzēsta vai noņemta, var radīt risku kvalitatīvas psiholoģiskās palīdzības vai psihologa konsultāciju sniegšanai, kā arī kaitēt psihologa profesijas prestižam.

Taču Psihologu likuma 6. panta 4. punkts liedz izvērtēt katru gadījumu individuāli. Pieteicējs administratīvajā lietā, būdams jauns, izdarījis noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību. Kopš nodarījuma izdarīšanas ir pagājuši gandrīz 35 gadi, šajā laikā viņš nav izdarījis jaunus pārkāpumus. Turklāt prakses ietvaros pieteicējam ir bijusi iespēja darboties Ieslodzījuma vietu pārvaldes iestādē nepilngadīgajiem un sniegt viņiem psiholoģisko palīdzību. Ņemot vērā šos apstākļus, vajadzētu atzīt, ka šāдай personai jābūt tiesībām uz individuālu izvērtēšanu, vai tās sodāmības fakts tiešām rada risku psihologa profesionālās darbības kvalitātei, apdraud sabiedrības uzticēšanos psihologa amatam un līdz ar to arī sabiedrības labklājību šā jēdziena plašākajā izpratnē. Ar individuālu izvērtēšanu ierobežojuma leģitīmie mērķi var tikt sasniegti līdzvērtīgā kvalitātē. Turklāt nav pamata uzskatīt, ka tādu personu skaits, kuras iepriekš bijušas sodītas par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, un vēlas veikt psihologa profesionālo darbību, būtu ievērojams un tādēļ individuāla izvērtējuma veikšana varētu palielināt iestādes darba apjomu.

Psihologu likuma 6. panta 4. punktā paredzētais personas pamattiesību ierobežojums ir nesamērīgs. Nebūtu saprātīgi uzskatīt, ka, pastāvot alternatīviem līdzekļiem, proti, iespējamībai individuāli novērtēt par vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu agrāk sodītu personu piemērotību psihologa amatam, citu personu un sabiedrības kopumā gūtais labums būtu lielāks nekā pieteicēja pamattiesību ierobežojums.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto normu, – Saeima – uzskata, ka Psihologu likuma 6. panta 4. punkts atbilst Satversmes 106. panta pirmajam teikumam.

Psihologu likuma 6. panta 4. punkta tvērums ir plašs, un tajā ietilpst vairāki atšķirīgi gadījumi, kad personai ir aizliegts veikt psihologa profesionālo darbību. Pieteikuma iesniedzējas izskatīšanā esošajā administratīvajā lietā pieteicējs ir sodīts par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību. Tādēļ, pēc Saeimas ieskats, izskatāmās lietas ietvaros Psihologu likuma 6. panta 4. punkta atbilstība Satversmes 106. panta pirmajam teikumam ir vērtējama tikai tiktāl, ciktāl šis punkts paredz, ka psihologa profesionālo darbību aizliegts veikt personai, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību. Tomēr Saeimas turpmāk sniegtie apsvērumi ir attiecināmi arī uz gadījumiem,

kad izdarīts noziedzīgs nodarījums pret personas tikumību vai dzimumneaizskaramību.

Psihologu likuma 6. panta 4. punktā noteiktais aizliegums ierobežo personas tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos. Taču likumdevējs ir tiesīgs, ievērojot Satversmi, vispārējos tiesību principus un sabiedrības intereses, noteikt prasības attiecībā uz psihologa profesionālo darbību.

Psihologu likuma 6. panta 4. punktā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu tiesību normu, un tam ir vairāki leģitīmi mērķi – citu cilvēku tiesību, sabiedrības labklājības un tikumības aizsardzība. Minētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir vērsts uz to, lai veicinātu psihologu spēju veidot uzticamas profesionālās attiecības ar klientu, kā arī neitrālu un kvalitatīvu psihologa pakalpojumu sniegšanu. Tādējādi tiek nodrošināta psihologa profesijas uzticamība un prestižs sabiedrībā, kā arī veicināta tādas sabiedrības veidošanās, kurā prioritāšu vidū tiek izvirzīta personas psiholoģiskā un emocionālā veselība, labklājība un labbūtība kā visas sabiedrības kopīgi aizsargājamās intereses un vērtības. Turklāt arī tikumības labad ir nepieciešams ierobežot tādu personu profesionālo darbību, kuras ir sodītas par Psihologu likuma 6. panta 4. punktā paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem.

Saeima piekrīt pieteikumā paustajam uzskatam, ka Psihologu likuma 6. panta 4. punktā noteiktais pamattiesību ierobežojums ir piemērots leģitīmo mērķu sasniegšanai, jo ir balstīts prezumpcijā, ka šajā normā ietvertajiem kritērijiem neatbilstošas personas darbība psihologa profesijā varētu radīt risku kvalitatīvu psihologa pakalpojumu sniegšanai, kā arī kaitēt psihologa profesijas prestižam. Personai, kura vēršas pie psihologa, un sabiedrībai kopumā ir jāuzticas psihologam kā sabiedrības labklājības un psiholoģiskās un emocionālās veselības aprūpē un veicināšanā nodarbinātai personai. Ja psihologa profesijā drīkstētu strādāt tādas personas, kuras sodītas par vardarbību vai tās piedraudējumu, vai noziedzīgiem nodarījumiem pret personas tikumību vai dzimumneaizskaramību, tad sabiedrībā rastos šaubas par šīs profesijas ētiskajiem standartiem un uzticēšanās psihologa profesijai mazinātos.

Ar Pieteikuma iesniedzējas norādīto alternatīvo līdzekli – katra gadījuma individuālu izvērtēšanu – pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus nebūtu iespējams sasniegt tādā pašā kvalitātē. Tas, ka kopš noziedzīga nodarījuma izdarīšanas ir pagājis zināms laiks un personas attieksme pret šo nodarījumu varētu būt mainījusies, pats par sevi nenozīmē to, ka persona būtu piemērota tieši

psihologa amatam. Iepriekš izdarīts vardarbīgs noziedzīgs nodarījums vai noziedzīgs nodarījums pret personas tikumību vai dzimumneaizskaramību, pēc Saeimas ieskata, ir uzskatāms par tādu apstākli, kas nav savienojams ar psihologa profesionālo darbību, tās pamatprincipiem un psihologam izvirzītajām ētikas un morāles prasībām, it sevišķi ņemot vērā psihologa uzdevumus darbā ar vardarbības upuriem un agresoriem. Jau tas vien, ka šāda rakstura noziedzīgs nodarījums, kas vērsts pret personas ķermeņa integritāti un fizisko, psiholoģisko un emocionālo veselību, vispār jebkad ir izdarīts, nonāk absolūtā pretrunā ar psihologa profesijai raksturīgajām vērtībām un uzdevumiem. Turklāt nav iespējams paredzēt tādu individuālās izvērtēšanas mehānismu, kas jau pirmšķietami ļautu konstatēt potenciālo apdraudējumu, jo nav iespējams ne paredzēt, ne simulēt dažāda veida situācijas, impulsus un reakcijas, ar ko psihologs var saskarties darbā ar vardarbības upuri vai agresoru.

Atšķirībā no vairākiem citiem Satversmes tiesā vērtētiem uz mūžu noteiktiem konkrētas nodarbošanās aizliegumiem attiecībā uz psihologiem noteiktais aizliegums ir šaurāks, jo liedz strādāt psihologa profesijā tikai konkrētu noziedzīgu nodarījumu izdarījušām personām. Šāds aizliegums ir pamatots ar konkrētām interesēm, kuras ar noziedzīgu nodarījumu ir aizskartas un kuru aizsardzība tiešā veidā izriet no psihologa profesionālās darbības uzdevumiem un principiem. Tādējādi ir atzīstams, ka Psihologu likuma 6. panta 4. punktā ietvertais pamattiesību ierobežojums samērīgi līdzsvaro tādas personas intereses, kura vēlas strādāt psihologa profesijā, ar visas sabiedrības interesēm stiprināt personu psiholoģisko un emocionālo veselību un nodrošināt kvalitatīvu, objektīvu un neitrālu psihologa pakalpojumu sniegšanu.

4. Pieaicinātā persona – Izglītības un zinātnes ministrija – pievienojas Saeimas atbildes rakstā paustajiem apsvērumiem un uzskata, ka Psihologu likuma 6. panta 4. punkts atbilst Satversmes 106. panta pirmajam teikumam. Lai gan noziedzīgi nodarījumi, kas paredzēti Psihologu likuma 6. panta 4. punktā, pēc savas būtības ir dažādi, tomēr jāsecina, ka visos gadījumos pamattiesību ierobežojums ir vērsts uz to, lai visas sabiedrības interesēs tiktu nodrošināta kvalitatīva, ētiska, neitrāla un caurskatāma psihologa pakalpojumu sniegšana.

5. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – piekrīt Saeimas atbildes rakstā norādītajiem apsvērumiem par Psihologu likuma 6. panta 4. punktā ietvertā pamattiesību ierobežojuma piemērotību leģitīmo mērķu sasniegšanai,

taču pievērš uzmanību Satversmes tiesas judikatūrai attiecībā uz to, vai pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus nav iespējams sasniegt ar citiem, personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem.

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka likumdevējam, nosakot aizliegumu uz mūžu, ir pienākums pārliedzināties un pamatot, ka šāds aizliegums ir nepieciešams tieši konkrētajā apmērā, kā arī izvērtēt šāda aizlieguma piemērošanas sekas. Tieslietu ministrija piekrīt Saeimas viedoklim par psihologa profesijas specifiku un nepieciešamību izvirzīt noteiktas prasības šīs profesijas pārstāvjiem, kā arī par to, ka šajā profesijā būtu jādarbojas tādiem cilvēkiem, kuru personiskās īpašības un profesionālā sagatavotība neizraisa šaubas. Tomēr, iepazīstoties ar likumprojekta Nr. 133/Lp12 „Psihologu likums” anotāciju, secināms, ka tajā attiecībā uz Psihologu likuma 6. panta 4. punktā ietvertu pamattiesību ierobežojumu ir norādīts vienīgi tas, ka šis ierobežojums salīdzināms ar tiem ierobežojumiem, kas noteikti Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta piektajā daļā. Tās 1. punkts redakcijā, kas bija spēkā līdz 2021. gada 7. decembrim, paredzēja, ka bērnu aprūpes, izglītības, veselības aprūpes un citās tādās iestādēs, kurās uzturas bērni, bērnu pasākumos un tādos pasākumos, kuros piedalās bērni, nedrīkst strādāt, veikt brīvprātīgo darbu, kā arī saskaņā ar noslēgto vienošanos sniegt pakalpojumus personas (izņemot personas, kuras sniedz vienreizējus vai īslaicīgus pakalpojumus, kā arī pakalpojumus, kas tiek sniegti, bērnam klāt neesot), kuras sodītas par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Taču šobrīd minētais regulējums jau ir grozīts un pastāv iespēja personas izvērtēt individuāli. Proti, pēc sodāmības dzēšanas vai noņemšanas Bērnu aizsardzības centrs izvērtē, vai konkrētās personas nodarbināšana nekaitēs bērnu interesēm, un attiecīgi var ļaut šai personai strādāt. Savukārt attiecībā uz personām, kuras sodītas par noziedzīgiem nodarījumiem pret personas tikumību vai dzimumneaizskaramību, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta piektās daļas 2. punktā joprojām ir ietverts uz mūžu noteikts nodarbošanās aizliegums.

6. Pieaicinātā persona – tiesībsardze – uzskata, ka Psihologu likuma 6. panta 4. punkts, ciktāl tas paredz aizliegumu veikt psihologa profesionālo darbību personai, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu pret personas tikumību vai dzimumneaizskaramību, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas,

atbilst Satversmes 106. panta pirmajam teikumam. Savukārt Psihologu likuma 6. panta 4. punkts, ciktāl tas aizliedz veikt psihologa profesionālo darbību personai, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, neatbilst Satversmes 106. panta pirmajam teikumam.

Psihologu likuma 6. panta 4. punkts nav attiecināms tikai uz psihologa sertifikāta pirmreizēju iegūšanu, kas regulēta šā likuma 9. panta pirmajā daļā. Tas kalpo par pamatu Psihologu sertifikācijas padomes lēmuma pieņemšanai par jau sertificēta psihologa profesionālās darbības izbeigšanu un psihologa sertifikāta anulēšanu šā likuma 20. panta trešās daļas 2. punkta izpratnē. Tātad Psihologu likuma 6. panta 4. punkts satur neterminētu, imperatīvi piemērojamu un individuālam izvērtējumam nepakļautu noteiktas nodarbošanās uzsākšanas vai jau uzsāktas nodarbošanās turpināšanas aizliegumu.

Psihologu likuma 6. panta 4. punktā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu tiesību normu un kalpo tādu leģitīmo mērķu sasniegšanai kā citu cilvēku tiesību, sabiedrības labklājības un tikumības aizsardzība. Pamattiesību ierobežojums nodrošina to, ka personas, kuras ir sodītas par minētajā normā paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, neveic psiholoģisko izpēti, psihologa atzinuma sagatavošanu, konsultēšanu un nesniedz psiholoģisko palīdzību. Līdz ar to likumdevēja izraudzītais līdzeklis ir piemērots pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķu sasniegšanai.

Lai gan par visiem Psihologu likuma 6. panta 4. punktā ietvertajiem noziedzīgajiem nodarījumiem Krimināllikumā ir paredzēta kriminālatbildība kā valsts reakcija uz to prettiesiskumu un kaitīgumu, tomēr dažādie noziedzīgo nodarījumu veidi ir nošķirami un vērtējami atbilstoši to specifikai un raksturam. Dzimumnoziegumu sevišķā kaitīguma pakāpe, kā arī specifiskie normatīvajos aktos noteiktie psihologu pienākumi, kuru izpildes ietvaros psihologam var nākties strādāt ar personu, kura cietusi no dzimumnozieguma, ir tie faktori, kas attaisno un pamato uz mūžu noteikto aizliegumu veikt psihologa profesionālo darbību personai, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu pret personas tikumību vai dzimumneaizskaramību. Šāda rakstura aizliegums saskan ar piesardzības principu un valsts pienākumu preventīvi rīkoties, lai novērstu bērnu tiesību un interešu apdraudējuma riskus.

Atšķirībā no noziedzīgiem nodarījumiem pret personas tikumību vai dzimumneaizskaramību, kuriem kopumā piemīt paaugstināta kaitīguma pakāpe un specifisks raksturs, ar vardarbību vai tās piedraudējumu saistīto noziedzīgo

nodarījumu kaitīguma pakāpe var būt ļoti dažāda. Tas nozīmē, ka likumdevējam, lai pamatotu neterminētu un pārskatīšanai nepakļautu aizliegumu veikt psihologa profesionālo darbību personai, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, bija jāpārlicinās par šāda aizlieguma radīto seku samērīgumu, kā arī par to, ka šāds aizliegums nosakāms un piemērojams būtisku interešu aizsardzības un nodrošināšanas labad. Pēc tiesībsardzes ieskata, nedz Psihologu likums, nedz tā anotācija, nedz arī Saeimas atbildes rakstā sniegtais pamatojums nerada pārliecību par to, ka likumdevējs šādu pienācīgu izvērtējumu attiecībā uz Psihologu likuma 6. panta 4. punktā paredzēto aizliegumu šajā daļā būtu sniedzis. Attiecībā uz Psihologu likuma 6. panta 4. punktu, ciktāl tas aizliedz veikt psihologa profesionālo darbību personai, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai tās piedraudējumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, pastāv personas pamattiesības mazāk ierobežojošs līdzeklis, proti, iespēja individuāli izvērtēt katru konkrēto gadījumu gan no nodarījuma smaguma un kaitīguma, gan arī radīto seku un citu unikālo katra apskatāmā gadījuma faktoru viedokļa.

7. Pieaicinātā persona – Psihologu sertifikācijas padome (turpmāk – Padome) – norāda, ka Psihologu likuma 6. panta 4. punktā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir vērsts uz psihologa klientu tiesību aizsardzību, tostarp drošības un morālajā aspektā, kā arī veicina psihologa pakalpojumu kvalitāti.

Ja persona tiek reģistrēta Psihologu reģistrā, tad tai nevar noteikt ierobežojumus, kas pieļautu reģistrēšanos tikai kādā no vairākām atsevišķajām Psihologu likumā noteiktajām psihologa profesionālās darbības jomām. Tātad personai kā psihologam ir tiesības veikt visus Psihologu likumā un psihologa profesionālās darbības jomu aprakstā noteiktos psihologa profesionālās darbības veidus. Viena no psihologu profesionālās darbības jomām ir klīniskā un veselības psiholoģija. Šajā jomā strādājoša psihologa klienti ir bērni un pieaugušie ar dažādām psihiskās un fiziskās veselības problēmām, kā arī indivīdi, kuri pārdzīvo krīzes vai traumatiskas pieredzes situācijas, kas nereti ir saistītas tieši ar vardarbības pieredzi. Tas, ka klients ar vardarbības upura pieredzi saņem pakalpojumu no personas, kas pati reiz ir rīkojusies vardarbīgi, nav pieļaujams, jo klients šādos apstākļos var justies nerespektēts un pat īpaši apdraudēts. Savukārt šāda izjūta var palielināt klienta retraumatizācijas riskus vai sagādāt viņam papildu emocionālo traumu.

8. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Krimināltiesisko zinātņu katedras lektore *Mg. iur.* Evija Vīnkalna – uzskata, ka Psihologu likuma 6. panta 4. punkts neatbilst Satversmes 106. panta pirmajam teikumam.

Noziedzīgie nodarījumi, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, veido ievērojamu daļu no Krimināllikumā paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem. Šie nodarījumi atšķiras pēc konkrētu interešu apdraudējuma rakstura un kaitīguma un tiek iedalīti kriminālpārkāpumos un noziegumos.

Psihologu likuma 6. panta 4. punkts nepieļauj katra konkrētā gadījuma individuālu izvērtēšanu. Tādējādi nav iespējams izvērtēt cilvēka personību, ņemot vērā tādas būtiskus aspektus kā vecums, kādā izdarīts noziedzīgais nodarījums, pirms cik ilga laika tas izdarīts, kāda bijusi personas attieksme un rīcība pēc šā nodarījuma izdarīšanas, citstarp vai persona ir vai nav izdarījusi jaunus noziedzīgus nodarījumus. Kritēriji, kurus varētu ņemt vērā, veicot individuālu izvērtējumu, ir, piemēram, šādi: konkrētā noziedzīgā nodarījuma klasifikācija, kaitīguma pakāpe, intereses, pret kurām noziedzīgais nodarījums vērsts, vainas forma, laiks, kas pagājis kopš noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas, kā arī vecums, kādā persona izdarījusi noziedzīgo nodarījumu.

Arī noziedzīgi nodarījumi pret tikumību vai dzimumneaizskaramību ir atšķirīgi pēc to klasifikācijas, tādēļ nebūtu pilnībā izslēdzama iespēja arī šādos gadījumos veikt personas individuālu izvērtējumu.

9. Pieaicinātā persona – *Dr. psych.* Baiba Martinsone – uzskata, ka Psihologu likuma 6. panta 4. punkts atbilst Satversmes 106. panta pirmajam teikumam.

Vardarbīgas uzvedības izpausmes var būt ne tikai situatīvas reakcijas, bet arī pastāvēt kā personībai raksturīgas iezīmes. Ir būtiski ņemt vērā to, ka cilvēks var ilgstoši funkcionēt adaptīvi, tomēr viņa personības iezīmes var neprognozēti izpausties atkarībā no situācijas. Turklāt persona ar likumu pārkāpjošu uzvedību reprezentē arī savu vērtību sistēmu. Psihologs sniedz profesionālus pakalpojumus citām personām, tāpēc viņa paša uzvedībai jābūt stabilai un prognozējamai un viņam nepieciešama augsta emociju pašregulācijas spēja. Iepriekš sodīta cilvēka turpmāko uzvedību prognozēt ir labāk pēc viņa pagātnes

uzvedības, nevis pēc personas izvērtējuma, kas tiktu balstīts formālās intervijās vai aptaujas datos.

Jebkurā psihologa darbības jomā psihologa pienākums ir veicināt klientu labklājību, citstarp nodrošinot sensitīvu pieeju traumai un atbalstu personām ar vardarbības pieredzi. Nepieciešamība sniegt profesionālu atbalstu un palīdzību klientiem, kuri uzticas psihologa autoritātei un var kļūt zināmā mērā atkarīgi no viņa, ir tiešā pretrunā ar to, ka tiesības strādāt par psihologu varētu tikt piešķirtas tādai personai, kura ir sodīta kaut vai tikai par draudiem nodarīt otram sāpes.

Secinājumu daļa

10. Saeima uzskata, ka izskatāmajā lietā Psihologu likuma 6. panta 4. punkta atbilstība Satversmes 106. panta pirmajam teikumam būtu vērtējama vienīgi tiktāl, ciktāl veikt psihologa profesionālo darbību ir liegts personai, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību.

Psihologu likuma 6. panta 4. punkts paredz vairākus atšķirīgus gadījumus, kad personai ir liegts veikt psihologa profesionālo darbību, proti: ja persona ir sodīta par: 1) noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību; 2) noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbības piedraudējumu; 3) noziedzīgu nodarījumu pret personas tikumību vai dzimumneaizskaramību. Līdz ar to izskatāmajā lietā vispirms nepieciešams precizēt tās izskatīšanas robežas.

Satversmes tiesa ir atzinusi: izskatot lietu, kas ierosināta pēc tiesas pieteikuma, tai jāņem vērā Satversmes tiesas likuma prasības un situācija jāizvērtē tiktāl, ciktāl tas nepieciešams konkrētās administratīvās lietas izspriešanai (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 15. punktu*). Pieteikuma iesniedzējas izskatīšanā esošajā administratīvajā lietā pieteicējs ir sodīts par noziedzīga nodarījuma, kas saistīts ar vardarbību, izdarīšanu un tādēļ Psihologu likuma 6. panta 4. punkts liedz viņam veikt psihologa profesionālo darbību. Pieteikumā Satversmes tiesai Pieteikuma iesniedzēja ir lūgusi vērtēt Psihologu likuma 6. panta 4. punkta atbilstību Satversmes 106. panta pirmajam teikumam tiktāl, ciktāl minētā norma liedz veikt psihologa profesionālo darbību personai, kura ir sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Abi minētie noziedzīgo nodarījumu veidi ir ietverti vienotā regulējumā, kas psihologa profesionālās darbības

ierobežojumu balsta uz personas individuālajām iezīmēm, kuras varētu liecināt par vienu un to pašu – vardarbības – risku.

Līdz ar to Satversmes tiesa vērtēs Psihologu likuma 6. panta 4. punkta atbilstību Satversmes 106. panta pirmajam teikumam, ciktāl tas liedz veikt psihologa profesionālo darbību personai, kura ir sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas.

11. Satversmes 106. panta pirmais teikums nosaka: „Ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai.”

Tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos aizsargā personu pret visām valsts darbībām, kas ierobežo brīvību izvēlēties nodarbošanās veidu un vietu. Tomēr šī norma neliedz valstij noteikt prasības, kas personai jāizpilda, lai tā konkrētu nodarbošanās veidu varētu īstenot, ciktāl šādas prasības ir saderīgas ar vispārējiem tiesību principiem un citām augstāka juridiska spēka tiesību normām (*sal.: Satversmes tiesas 2022. gada 15. decembra sprieduma lietā Nr. 2021-41-01 11.2. punkts*). Jēdziens „nodarbošanās” attiecināms uz nodarbinātību gan publiskajā, gan privātajā sektorā un arī uz tādām profesionālās darbības jomām, kurās tiesiskās attiecības netiek dibinātas uz Darba likumā regulētā darba līguma pamata (*sal.: Satversmes tiesas 2015. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-03-01 14.1. punkts*). Turklāt Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ir nostiprināts tāds būtisks tiesību brīvi izvēlēties nodarbošanos elements kā tiesības saglabāt esošo nodarbošanos (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 12. punktu*). Tādējādi Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības ir attiecināmas arī uz personu, kura vēlas veikt vai jau veic psihologa profesionālo darbību.

Pieteicējs Pieteikuma iesniedzējas izskatīšanā esošajā administratīvajā lietā bija vērsies Padomē ar pieteikumu par viņa reģistrēšanu Psihologu reģistrā klīniskās un veselības psiholoģijas, kā arī juridiskās psiholoģijas profesionālās darbības jomās. Ar Padomes lēmumu pieteicējam reģistrācija Psihologu reģistrā iepriekš minētajās profesionālās darbības jomās ir atteikta, jo viņš 1993. gadā bijis sodīts par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību. Atteikums pamatots ar Psihologu likuma 6. panta 4. punktu.

Psihologu likuma 6. panta 4. punktā, ciktāl tas liedz veikt psihologa profesionālo darbību personai, kura ir sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas

saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, (turpmāk – apstrīdētā norma) noteiktais ierobežojums attiecas ne vien uz personu, kura vēlas veikt psihologa profesionālo darbību, bet arī uz psihologu, kurš jau veic šo profesionālo darbību. Atbilstība Psihologu likumā noteiktajām prasībām tiek vērtēta arī psihologa resertifikācijas procesā. Atbilstoši Psihologu likuma 20. panta trešās daļas 2. punktam sertificēta psihologa profesionālā darbība tiek izbeigta un piešķirtais sertifikāts tiek anulēts citstarp gadījumos, kad uz konkrēto personu attiecas apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums. Turklāt atbilstoši Psihologu likuma 22. panta pirmajai daļai persona, kuras kā psihologa profesionālā darbība ir izbeigta un kurai piešķirtais sertifikāts anulēts, pamatojoties uz apstrīdēto normu, nav tiesīga atkārtoti pretendēt uz psihologa profesionālās darbības veikšanu atbilstoši minētā likuma 3. panta nosacījumiem.

Līdz ar to apstrīdētā norma personai ierobežo Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības brīvi izvēlēties un saglabāt nodarbošanos.

12. Vērtējot pamattiesību ierobežojuma atbilstību Satversmei, vispirms jāpārbauda, vai ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu un pieņemts tādā likumdošanas procesā, kas atbilst labas likumdošanas principam.

Saeima 2017. gada 30. martā pieņēma Psihologu likumu, kura 6. panta 4. punkts noteica aizliegumu veikt psihologa profesionālo darbību personai, kura ir sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, vai par noziedzīgu nodarījumu pret personas tikumību vai dzimumneaizskaramību, – neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Likums izsludināts 2017. gada 12. aprīlī oficiālajā izdevumā „Latvijas Vēstnesis” Nr. 75 (2017/75.1) un stājās spēkā 2018. gada 1. janvārī.

Lietas dalībnieki nav izteikuši iebildumus par apstrīdētās normas pieņemšanas un izsludināšanas kārtību, un arī Satversmes tiesai nerodas šaubas par to, ka apstrīdētā norma ir pieņemta un izsludināta Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā, ir pieejama atbilstoši normatīvo aktu prasībām un pietiekami skaidri formulēta, lai persona varētu izprast no tās izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tās piemērošanas sekas.

Savukārt jautājums par to, vai likumdevējs likumprojekta izstrādes procesā ir vērtējis to apstākli, ka ierobežojums tiek noteikts uz mūžu, pēc būtības

ir saistīts ar jautājumu par to, vai likumdevējs, pieņemot apstrīdēto normu, ir ievērojis samērīguma principu. Tādējādi attiecīgos apsvērumus Satversmes tiesa pārbaudīs, vērtējot apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma samērīgumu.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu.

13. Ikviena pamattiesību ierobežojuma pamatā jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas ir vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad.

Saeima norāda, ka apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir vērsts uz to, lai veicinātu psihologu spēju veidot uzticamas profesionālās attiecības ar klientu, kā arī neitrālu un kvalitatīvu psihologa pakalpojumu sniegšanu. Tas nodrošinot psihologa profesijas uzticamību un prestižu sabiedrībā, kā arī veicinot tādas sabiedrības veidošanos, kurā prioritāšu vidū tiek izvirzīta personas psiholoģiskā un emocionālā veselība, labklājība un labbūtība kā visas sabiedrības kopīgi aizsargājamas intereses un vērtības. Turklāt arī tikumības labad esot nepieciešams ierobežot tādu personu profesionālo darbību, kuras ir sodītas par apstrīdētajā normā paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem. Tātad apstrīdētā norma aizsargājot citu cilvēku tiesības, sabiedrības labklājību – tās nemateriālajā aspektā – un tikumību. To, ka pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis varētu būt citu cilvēku tiesību un sabiedrības labklājības aizsardzība, norādījusi arī Pieteikuma iesniedzēja.

Psihologu likuma mērķis ir regulēt psihologu profesionālo darbību, lai nodrošinātu kvalitatīvus psihologa profesionālās darbības pakalpojumus (*sk. Psihologu likuma 2. pantu*). Šie pakalpojumi tiek sniegti klientiem – fiziskajām personām –, un to sniegšanā psihologam ir jāievēro profesionālās darbības pamatprincipi, kas noteikti Psihologu likuma 12. pantā.

Psihologu likuma 4. pantā ir norādītas sešas psihologa profesionālās darbības jomas. Katrai no šīm jomām ir savi specifiskie darbības virzieni un klientu loks, ar kuru strādā attiecīgās jomas psihologi. Šo klientu vidū var būt gan bērni, gan pieaugušie, citstarp personas ar dažādām psihiskās un fiziskās veselības problēmām vai dažādām psiholoģiskām grūtībām, kā arī personas, kuras pārdzīvo dažādas krīzes vai traumatisku pieredzi. Turklāt atsevišķu jomu darbības virzieni ietver darbu arī ar tādām personām, kuras ir cietušas no vardarbības vai pašas ir rīkojušās vardarbīgi (*sk.: Psihologa profesionālās*

darbības jomu apraksts. Pieejams: ikvd.gov.lv). Nedz Psihologu likums, nedz arī citi normatīvie tiesību akti neparedz nekādus ierobežojumus attiecībā uz psihologa profesionālās darbības jomām, un Psihologu reģistrā reģistrēts psihologs drīkst veikt profesionālo darbību jebkurā no šīm jomām.

Psihologa profesionālā darbība ir balstīta uz īpašu uzticēšanos starp psihologu un klientu. Klients psihologam var atklāt dziļi personisku informāciju, stāstīt par savām traumām, bailēm, fizisko un garīgo veselību un citiem delikātiem un personiski nozīmīgiem jautājumiem. Savukārt psihologs, izmantojot savas profesionālās zināšanas, sniedz psiholoģisko palīdzību vai citus profesionālās darbības pakalpojumus, kas var atstāt iespaidu uz klienta emocionālo un psiholoģisko stāvokli. Tādējādi starp psihologu un klientu esošās attiecības nav vienlīdzīgas – psihologam ir profesionālas zināšanas, autoritāte un arī zināma ietekme uz klientu (*sk., piemēram: European Federation of Psychologists' Associations. Meta-Code of Ethics: Guidance for the Content of the Ethical Codes of Full Members of the European Federation of Psychologists' Associations AISBL (EFPA), 2025*). Tādēļ, ņemot vērā Psihologu likuma mērķi, kā arī psihologa profesionālās darbības specifiku, uzdevumus un pamatprincipus, likumdevējs ir noteicis paaugstinātas prasības personām, kuras vēlas veikt psihologa profesionālo darbību.

Psihologu likuma 6. pantā, kurā citstarp ietverta apstrīdētā norma, ir noteikti vairāki apstākļi, kuri nav savienojami ar psihologa profesionālās darbības veikšanu. Apstrīdētās normas mērķis ir novērst risku, ka psihologa profesionālo darbību varētu veikt tāda persona, kura ir sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, un ka tādējādi varētu tikt apdraudēta psihologa spēja sniegt objektīvus, neitrālus un kvalitatīvus pakalpojumus, kā arī veidot uzticamas profesionālās attiecības ar klientu. Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir vērsts uz to, lai aizsargātu citu cilvēku – psihologa klientu – tiesības.

Turklāt psihologam ir jārīkojas ne vien tā, lai veicinātu savu kā profesionāla reputāciju, bet arī tā, lai kopumā veicinātu uzticēšanos psihologa profesijai un rūpētos par profesijas prestižu (*sk.: Elsiņa I., Martinsone B., Mihailovs I. J. Psihologa profesionālās darbības ētika: teorētiskais pamats un praktiskās vadlīnijas. Rīga: Drukātava, 2022, 61. lpp.*). Ja psihologa profesionālo darbību bez jebkādiem ierobežojumiem varētu veikt persona, kura ir sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības

pie draudējumu, pat tādā gadījumā, ja sodāmība ir dzēsta vai noņemta, varētu mazināties sabiedrības uzticēšanās psihologa profesijai. Tātad apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums nodrošina arī psihologa profesijas uzticamību un prestižu sabiedrībā, aizsargājot citu cilvēku – gan klientu, gan visu psihologa profesijā strādājošo personu – tiesības.

Ar apstrīdēto normu likumdevējs ir vēlējies veicināt arī tādas harmoniskas sabiedrības veidošanos, kurā ikviens sabiedrības loceklis apzinās un ciena citu personu, sabiedrības un valsts intereses. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka jēdziens „sabiedrības labklājība” ietver arī nemateriālus aspektus, kas nepieciešami pēc iespējas harmoniskākai sabiedrības funkcionēšanai (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 2. maija sprieduma lietā Nr. 2006-30-03 15. punktu*). Apstrīdētā norma veicina tādas sabiedrības veidošanos, kurā prioritāšu vidū tiek izvirzīta personas psihiskā veselība, labklājība un labbūtība kā visas sabiedrības kopīgi aizsargājamās intereses un vērtības. Ņemot vērā psihologa lomu sabiedrības kopējās labklājības un labbūtības veicināšanā, ir saprotama nepieciešamība noteikt minēto interešu un vērtību preventīvas aizsardzības mehānismu, lai nodrošinātu uzticamu un kvalitatīvu profesionālās darbības pakalpojumu saņemšanu. Tātad apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir vērsts arī uz sabiedrības labklājības – šā jēdziena nemateriālajā aspektā – aizsardzību.

Līdz ar to pamattiesību ierobežojums ir noteikts, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības un sabiedrības labklājību.

14. Vērtējot pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, Satversmes tiesai vispirms jāpārbauda tas, vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmo mērķu sasniegšanai, proti, vai ar izraudzītajiem līdzekļiem šos mērķus var sasniegt.

Psiholoģiskā drošība un uzticēšanās ir būtiski priekšnoteikumi efektīvai psiholoģiskās izpētes veikšanai vai psiholoģiskās palīdzības sniegšanai (*sk.: Opland C.; Torrico T. J. Psychotherapy and Therapeutic Relationship. Pieejams:ncbi.nlm.nih.gov*). Lai psihologa un klienta sadarbība būtu veiksmīga un psihologs varētu kvalitatīvi veikt savu darbu, ir svarīgi, lai klients viņa klātbūtnē justos droši, spētu viņam uzticēties un atklāti runāt par savām domām, jūtām un pieredzi.

Klienta uzticēšanās psihologam var tikt būtiski ietekmēta, ja psihologa iepriekšējā rīcība, proti, noziedzīgs nodarījums, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības pie draudējumu, rada šaubas par viņa kā speciālista psiholoģisko un

emocionālo veselību un noturību, ētiskumu vai kompetenci. Īpaši grūti veidot uz savstarpēju uzticēšanos balstītas attiecības ar psihologu varētu būt tādām klientam, kurš pats ir cietis no vardarbīga noziedzīga nodarījuma. Pastāv risks, ka šādos apstākļos klients justos apdraudēts, nespētu atklāti runāt par savām grūtībām un pieredzi, kā arī brīvi paust savas domas un emocijas, bet tas ir būtiski, lai psihologs varētu sniegt kvalitatīvus profesionālās darbības pakalpojumus. Pieaicinātā persona Padome norāda, ka šādos apstākļos varētu palielināties arī klienta retraumatizācijas risks vai papildu emocionālās traumas gūšanas varbūtība.

Turklāt psihologam ir pienākums veikt profesionālo darbību ne vien kvalitatīvi, bet arī neitrāli un objektīvi (*sk. Psihologu likuma 14. panta 2. punktu un Psihologu ētikas kodeksa 2. punktu*). Tas citstarp nozīmē, ka psihologam sava profesionālā darbība jāveic tā, lai viņa personīgā pieredze, uzskati vai emocijas neietekmētu nedz viņa sniegtos pakalpojumus, nedz arī attiecības ar klientu. Psihologa profesionālā darbība prasa augstu psiholoģisko un emocionālo noturību, refleksijas spēju, kā arī spēju regulēt savas reakcijas un emocijas. Darbs ar klientu, kas cietis no vardarbības vai citāda veida traumatiskas pieredzes vai pats ir rīkojies vardarbīgi, varētu apgrūtināt psihologa spēju strādāt profesionāli un iesaistīties problēmas risināšanā. Šāda sadarbība varētu aktivizēt arī paša psihologa pieredzes fragmentus, izraisot emocionālu diskomfortu un apgrūtinot objektīvu, neitrālu un kvalitatīvu psihologa pakalpojumu sniegšanu. Tādējādi arī paša psihologa pieredze var ietekmēt viņa spēju veidot uzticamas profesionālās attiecības ar klientu un sniegt kvalitatīvus profesionālās darbības pakalpojumus.

Uzticēšanās psihologam ir svarīga ne tikai individuālajās klienta un psihologa attiecībās – tā ietekmē arī sabiedrības uzticēšanos psihologa profesijai un personu vēlmi vērsties pie psihologa kā pie attiecīgās jomas speciālista. Satversmes tiesa jau konstatēja: ja psihologa profesionālo darbību bez jebkādiem ierobežojumiem varētu veikt persona, kura ir sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, un pat ja sodāmība ir dzēsta vai noņemta, sabiedrībā varētu rasties šaubas par šīs profesijas ētiskajiem standartiem un uzticēšanās psihologa profesijai varētu mazināties. Turklāt varētu rasties priekšstats, ka paši psihologi var rīkoties pretēji tām vērtībām, kuras aizsargāt ir viņu pienākums.

Tātad, lai nodrošinātu citu personu tiesību aizsardzību un vairotu sabiedrības uzticēšanos psihologa profesijai, šajā profesijā jādarbojas tādām

personām, kuru personiskās īpašības un profesionālā sagatavotība nevar izraisīt pamatotas šaubas. Apstrīdētā norma liedz personai, kura ir sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, pat ja sodāmība ir dzēsta vai noņemta, veikt psihologa profesionālo darbību. Tādējādi šīs normas mērķis ir nodrošināt, lai psihologa profesionālo darbību veiktu tikai tādas personas, kuras nerada risku kvalitatīvu psihologa profesionālās darbības pakalpojumu sniegšanai un uzticamu profesionālo attiecību veidošanai ar klientu, kā arī nemazinātu sabiedrības uzticēšanos psihologa profesijai. Turklāt apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums veicina arī sabiedrības labklājības aizsardzību.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir piemērots leģitīmo mērķu sasniegšanai.

15. Vērtējot, vai izraudzītie līdzekļi ir nepieciešami leģitīmo mērķu sasniegšanai, Satversmes tiesa pārbauda, vai šos mērķus nevar sasniegt ar citiem, personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, kuri būtu tikpat iedarbīgi. Saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmos mērķus vismaz tādā pašā kvalitātē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 14. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka leģitīmos mērķus iespējams sasniegt ar personas pamattiesības mazāk ierobežojošu līdzekli – individuālu katra gadījuma izvērtēšanu, pārbaudot, vai personas sodāmība par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, kaitē psihologa profesionālās darbības veikšanai un apdraud citu cilvēku tiesības un sabiedrības labklājību.

Savukārt Saeima uzskata, ka ar Pieteikuma iesniedzējas norādīto alternatīvo līdzekli pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus nav iespējams sasniegt tādā pašā kvalitātē, kādā tie tiek sasniegti ar apstrīdētajā normā paredzēto līdzekli. Jau tas vien, ka šāda rakstura noziedzīgs nodarījums, kas vērsts pret personas ķermeņa integritāti un fizisko, psiholoģisko un emocionālo veselību, vispār jebkad ir izdarīts, nonākot absolūtā pretrunā ar psihologa profesijai raksturīgajām vērtībām un uzdevumiem.

15.1. Apstrīdētajā normā noteiktais pamattiesību ierobežojums attiecas uz visiem gadījumiem, kad persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas

vai noņemšanas. Ierobežojums neparedz katra konkrēta gadījuma individuālu izvērtēšanu, neparedz izņēmumus un ir noteikts uz mūžu.

Satversmes tiesa vairākkārt atzinusi, ka uz mūžu noteikti ierobežojumi izslēdz prezumpciju, ka persona dzīves laikā spēj mainīties un mainīt savu uzvedību. Šādi ierobežojumi ir attaisnojami tikai īpašos gadījumos, kad iepriekš nodarītais pēc būtības ir nesavienojams ar konkrēto tiesību īstenošanu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2024. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 2023-47-01 17.1. punktu*).

Tādējādi Satversmes tiesai jāpārlicinās, vai apstrīdētajā normā noteiktais pamattiesību ierobežojums ir nepieciešams noteiktajā apmērā, proti, vai visos gadījumos, kad persona ir sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, pat ja sodāmība ir dzēsta vai noņemta, ir pamats uzskatīt, ka šādas personas iesaiste psihologa profesijā var objektīvi apdraudēt citu cilvēku tiesības un sabiedrības labklājību.

15.2. No Psihologu likuma izstrādes materiāliem nav konstatējams, ka likumdevējs būtu vērtējis nepieciešamību apstrīdētajā normā ietvertu ierobežojumu saglabāt uz mūžu un tā piemērošanas sekas.

Psihologu likuma anotācijā attiecībā uz šā likuma 6. pantā, kurā citstarp ietverta apstrīdētā norma, noteiktajiem ierobežojumiem psihologa profesionālās darbības veikšanai ir norādīts vienīgi tas, ka šie ierobežojumi ir salīdzināmi ar tiem, kas noteikti Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta piektajā daļā attiecībā uz personām, kuras sniedz pakalpojumus bērniem. Nekāds cits pamatojums vai izvērtējums par apstrīdētajā normā noteikto konkrēto ierobežojumu likumprojekta anotācijā nav sniegts. Tāpat arī likumprojekta izskatīšanas gaitā Saeimā nav notikušas nekādas diskusijas par apstrīdētās normas redakciju.

Satversmes tiesa šajā spriedumā jau konstatēja, ka to klientu loks, ar kuriem psihologam ikdienā jāsadarbojas, ir daudzveidīgs un lielā mērā atkarīgs no attiecīgā psihologa izraudzītās profesionālās darbības jomas. Psihologa klientu vidū var būt gan bērni, gan arī pieaugušie, var būt personas ar dažādām psihiskās un fiziskās veselības problēmām, dažādām psiholoģiskām grūtībām, tai skaitā personas, kas pārdzīvo psiholoģiska rakstura grūtības saslimšanas gadījumos, kā arī krīzes vai traumatiskas pieredzes situācijas. Tomēr tās var būt arī labi funkcionējošas personas, kurām nav izteiktu psiholoģisko problēmu un garīgās veselības problēmu vai saslimšanas, bet kuras vērsušās pie psihologa ar personības pašizpratnes un izaugsmes jautājumiem. Tādējādi subjekti, ar kuriem

darbojas psihologi un personas, kuras sniedz pakalpojumus bērniem Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta piektās daļas izpratnē, ir atšķirīgi.

Arī psihologa darba specifika un profesionālās darbības uzdevumi atšķiras no tiem uzdevumiem, kurus veic personas, kas strādā, veic brīvprātīgo darbu, kā arī saskaņā ar noslēgto vienošanos sniedz pakalpojumus bērnu aprūpes, izglītības un veselības aprūpes iestādēs, kur bērni uzturas, kā arī citās vietās organizētos pasākumos Bērnu tiesību aizsardzības likuma izpratnē. Atbilstoši Psihologu likuma 1. panta 3. punktam psihologa profesionālā darbība ietver psiholoģisko izpēti (novērtēšanu), psihologa atzinuma sagatavošanu, konsultēšanu un individuāli, grupā vai organizācijā sniegtu psiholoģisko palīdzību, izmantojot profesionālās zināšanas un zinātniski pamatotas metodes. Tādējādi psihologi un personas, kuras sniedz pakalpojumus bērniem Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta piektās daļas izpratnē, veic dažādas funkcijas.

Turklāt klienta sadarbība ar psihologu ir brīvprātīga, izņemot gadījumus, kad to aizliedz normatīvie akti (*sk. Psihologu likuma 17. panta otro daļu un Psihologu ētikas kodeksa 4.4. apakšpunktu*). Tas nozīmē, ka parasti personai ir tiesības pašai izvēlēties gan to, vai vispār saņemt psihologa profesionālās darbības pakalpojumus, gan konkrētu psihologu, no kura šos pakalpojumus saņemt, gan arī tiesības no izraudzītā psihologa atteikties. Tādējādi psihologa profesionālās darbības pakalpojumu sniegšana pēc būtības ir balstīta uz personas brīvi paustu gribu un sadarbību ar psihologu, savukārt atkāpes no šā principa ir pieļaujamas tikai normatīvajos aktos noteiktajos izņēmuma gadījumos.

Visbeidzot jāņem vērā, ka Satversmes tiesa 2021. gada 25. marta spriedumā lietā Nr. 2020-36-01 vērtēja Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta piektās daļas 1. punkta (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2021. gada 8. decembrim) satversmību. Šī norma atbilstoši Psihologu likuma anotācijā norādītajam bija pamatā apstrīdētajā normā paredzētā pamattiesību ierobežojuma noteikšanai, un tā paredzēja: „Bērnu aprūpes, izglītības, veselības aprūpes un citās tādās iestādēs, kurās uzturas bērni, bērnu pasākumos un tādos pasākumos, kuros piedalās bērni, nedrīkst strādāt, veikt brīvprātīgo darbu, kā arī saskaņā ar noslēgto vienošanos sniegt pakalpojumus personas (izņemot personas, kuras sniedz vienreizējus vai īslaicīgus pakalpojumus, kā arī pakalpojumus, kas tiek sniegti, bērnam klāt neesot), kuras sodītas par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, – neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas.”

Satversmes tiesa minēto normu atzina par neatbilstošu Satversmes 106. panta pirmajam teikumam, jo secināja, ka pastāv citi, personas pamattiesības mazāk ierobežojoši līdzekļi, ar kuriem pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi var sasniegt tādā pašā kvalitātē. Kopš 2021. gada 8. decembra Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta piektās daļas 1. punkts attiecībā uz personām, kuras sodītas par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, paredz izņēmumu. Proti, pēc sodāmības dzēšanas vai noņemšanas Bērnu aizsardzības centrs izvērtē, vai tas nekaitēs bērnu interesēm, un attiecīgi var ļaut konkrētām personām (izņemot pedagogus, kuri tiek izvērtēti atbilstoši Izglītības likumā noteiktajam) strādāt, veikt brīvprātīgo darbu, kā arī saskaņā ar noslēgto vienošanos sniegt pakalpojumus bērnu aprūpes, izglītības, veselības aprūpes un citās tādās iestādēs, kurās uzturas bērni, bērnu pasākumos un tādos pasākumos, kuros piedalās bērni. Tādējādi minētā norma šobrīd spēkā esošajā redakcijā paredz personas tiesības mazāk ierobežojošu līdzekli – individuālu katra gadījuma izvērtējumu.

Ņemot vērā visus iepriekš minētos apsvērumus, no salīdzinājuma ar Bērnu tiesību aizsardzības likumā ietvertajiem ierobežojumiem nevar izsecināt pamatojumu tam, kādēļ personām, kuras ir sodītas par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, ierobežojums, kas liedz veikt psihologa profesionālo darbību, ir noteikts uz mūžu.

15.3. Noziedzīgi nodarījumi atkarībā no personas vai sabiedrības interešu apdraudējuma rakstura un kaitīguma pakāpes ir dažādi. Krimināllikumā tie ir iedalīti kriminālpārkāpumos un noziegumos, kas var būt mazāk smagi, smagi un sevišķi smagi. Šie nodarījumi apdraud dažādas ar Krimināllikumu aizsargātas intereses, piemēram, personas dzīvību, veselību, mājokļa neaizskaramību, īpašumu, vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību, pārvaldes kārtību.

Apstrīdētajā normā noteiktais pamattiesību ierobežojums ir attiecināts uz visiem tiem noziedzīgajiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai tās piedraudējumu. Likumdevējs ir pieņēmis, ka ikviena persona, kura ir sodīta par noziedzīga nodarījuma, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, izdarīšanu, pat ja tai sodāmība ir dzēsta vai noņemta, var apdraudēt kvalitatīvu psihologa profesionālās darbības pakalpojumu sniegšanu un uzticamu attiecību veidošanu ar klientu, kā arī kopumā mazināt uzticēšanos psihologa profesijai.

Krimināllikuma sevišķajā daļā ir ietvertas daudzas tiesību normas, kurās tieši norādīts uz vardarbību vai vardarbības piedraudējumu kā uz noziedzīga nodarījuma pamatsastāva vai kvalificēta sastāva pazīmi, vai arī vardarbību var prezumēt pēc attiecīgā panta dispozīcijas satura. Minētie noziedzīgie nodarījumi var apdraudēt tādas ar Krimināllikumu aizsargātas intereses kā dzīvība, veselība, mājokļa neaizskaramība, personiskā brīvība, dzimumneaizskaramība, tikumība, īpašums, vispārējā drošība, sabiedriskā kārtība un pārvaldes kārtība. Vardarbība var izpausties ne vien kā fizisku sāpju nodarīšana cietušajam, bet arī kā aktīvas darbības bez fizisku sāpju nodarīšanas, ierobežojot cietušā kustības vai pārvietošanās spēju, viņu sasienot vai izolējot kādā slēgtā telpā, turot, pagrūžot, atgrūžot vai kā citādi pielietojot fizisko spēku. Tā var izpausties arī kā personas apreibināšana vai novešana bezsamaņas (bezpalīdzības) stāvoklī ar narkotisko, psihotropo, stipri iedarbīgu vai citu apreibinošo vielu palīdzību (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 23.1. punktu*). Savukārt ar vardarbības piedraudējumu jāsaprot personas psihiska ietekmēšana, kas izpaužas vainīgā izteiktā vai citādā veidā demonstrētā gatavībā lietot vardarbību, piemēram, piekaut, sist, nodarīt miesas bojājumus. Tas var būt izteikts ar vārdiem, žestiem, kāda priekšmeta demonstrēšanu. Piedraudējumam ir jābūt tādām, ko cietušais uzskata par reālu (*sk.: Augstākās tiesas Plēnums 1990–2025. Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa, 2025, 292. lpp.*).

Likumdevējs nav pietiekami ņēmis vērā to, ka noziedzīgi nodarījumi, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, ir daudzveidīgi. Tie var apdraudēt dažādas ar Krimināllikumu aizsargātas intereses, kā arī atšķirties pēc to kaitīguma pakāpes. Personas sodāmība par minētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem pati par sevi ne vienmēr objektīvi apliecina to, ka šīs personas agrākā rīcība pēc būtības nav savienojama ar psihologa profesionālās darbības veikšanu.

15.4. Krimināltiesībās soda mērķis aptver ne tikai personas sodīšanu par noziedzīgu nodarījumu, bet arī noziedzīgu nodarījumu prevenciju un personu resocializāciju, lai tās pēc soda izciešanas spētu veiksmīgi iekļauties sabiedrībā. Nosakot sodu par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, tiek individuāli apsvērta soda veids, soda bardzība vai tā izciešanas laiks, lai efektīvi atturētu personu no turpmāku noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas. Tas, ka persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, vēl nenozīmē, ka tā nespēs mainīties un sekmīgi iekļauties sabiedrībā. Likumdevējs Latvijas tiesību sistēmā ir ieviesis sodīto personu

resocializācijas sistēmu, kas vērsta uz atkārtotu noziedzīgu nodarījumu novēršanu, veicinot sodīto personu sociālās uzvedības korekciju. Šādas sistēmas pastāvēšana jau pati par sevi nozīmē to, ka personas uzvedība laika gaitā var mainīties (*sk. Satversmes tiesas 2024. gada 23. maija sprieduma lietā Nr. 2023-34-01 20.1. punktu*).

Lai noteiktu personai aizliegumu strādāt kādā profesijā, nozīme piešķirama ne tikai pašam noziedzīga nodarījuma izdarīšanas faktam un tā sekām, bet arī tā izdarīšanas kontekstam, citstarp personas motivācijai un nodarījumu veicinošajiem apstākļiem, kā arī personas rīcībai tūlīt pēc noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas. Personas tūlītēja reakcija uz nodarījuma sekām, palīdzības sniegšana cietušajam, izpratne par nodarītā smagumu, nožēla un vēlme novērst vai mazināt nodarījuma sekas var būt nozīmīgi apstākļi, vērtējot to, vai konkrētais nodarījums ir uzskatāms par izolētu epizodi vai personas noturīgas uzvedības izpausmi. Turklāt nozīme ir arī šīs personas vēlākai attieksmei pret savulaik izdarīto noziedzīgo nodarījumu un dzīvesveidam pēc tā izdarīšanas. Satversmes tiesa jau vairākkārt ir atzinusi, ka personas attieksme pret izdarīto noziedzīgo nodarījumu, kā arī vērtību sistēma laika gaitā var mainīties (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19.2.2. punktu*).

Saeima uzskata: tas, ka noziedzīgs nodarījums, kas vērsts pret personas ķermeņa integritāti un fizisko, psiholoģisko un emocionālo veselību, vispār jebkad ir izdarīts, nonāk absolūtā pretrunā ar psihologa profesijai raksturīgajām vērtībām un uzdevumiem. Līdzīgu viedokli pauž arī lietā pieaicinātās personas Padome un *Dr. psych.* Baiba Martinsone, norādot, ka šāda personas iepriekšēja darbība pārkāpj psihologa profesionālās darbības pamatprincipus, kuri pēc būtības ir vērsti uz klientu fiziskās un emocionālās labklājības veicināšanu un sargāšanu. Tomēr Satversmes tiesa jau secināja, ka laika gaitā var mainīties ne tikai personas attieksme pret pašas izdarīto noziedzīgo nodarījumu, bet arī tās vērtību sistēma. Proti, pēc noziedzīga nodarījuma izdarīšanas persona var apzināties savas rīcības cēloņus un sekas, kritiski izvērtēt savu līdzšinējo rīcību, pārskatīt savas vērtības, kā arī apzināti strādāt nolūkā mainīt savu uzvedību. Tātad tas, ka personas rīcība noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī nav bijusi saderīga ar psihologa profesionālās darbības vērtībām un pamatprincipiem, pats par sevi nenozīmē to, ka pēc ilgāka laika šīs personas uzvedība, personība un vērtību sistēma nevarētu atbilst standartiem, kuri ir noteikti un kuru ievērošana tiek gaidīta no psihologa kā attiecīgās jomas speciālista.

Pieteicējs Pieteikuma iesniedzējas izskatīšanā esošajā administratīvajā lietā noziedzīgu nodarījumu izdarījis 21 gada vecumā. Kopš noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas brīža ir pagājuši gandrīz 35 gadi. Pusaudža vecums un jaunība ir tas laiks, kas saistīts ar eksperimentēšanu, riskēšanu, sociālo normu pārbaudīšanu un vairāk ar personas identitātes meklējumiem, nevis ar mērķtiecīgu nobriedušas personas rīcību. Cilvēkam kļūstot vecākam, uzvedība, kas saistīta ar likumpārkāpumiem un sociālo normu pārkāpšanu, kļūst mazāk izplatīta (*sal.: Satversmes tiesas 2024. gada 24. oktobra sprieduma lietā Nr. 2023-44-01 14.2. punkts*). Nav pamata uzskatīt, ka ikviena persona, kura pusaudža vecumā vai jaunībā ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai tās piedraudējumu, arī vēlāk dzīvē būs tendēta uz vardarbību un tāda paliks līdz pat mūža galam. Iespējams, ka pusaudža vecumā vai jaunībā persona vēl nav sasniegusi pietiekamu brieduma pakāpi un līdz ar to arī pienācīgu izpratni par savas rīcības sekām, tāpēc šādā gadījumā noziedzīga nodarījuma izdarīšanas faktam pašam par sevi nevajadzētu ietekmēt visu personas atlikušo dzīvi (*sal.: Satversmes tiesas 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 19.3.2. punkts*).

Tātad individuālie katra konkrētā gadījuma apstākļi var būt dažādi un Pieteikuma iesniedzējas izskatīšanā esošā administratīvā lieta ir tikai viens no šādiem gadījumiem. Likumdevējs, nosakot apstrīdētajā normā ietvertu aizliegumu uz mūžu, visos gadījumos ir paredzējis vienādas tiesiskās sekas, neņemot vērā nedz ar vardarbību vai tās piedraudējumu saistītu noziedzīgu nodarījumu dažādību, nedz vecumu, kurā persona izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, nedz laikposmu, kas pagājis kopš noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas brīža, nedz arī to, ka personas uzvedība un vērtību sistēma laika gaitā var mainīties, īpaši tad, ja persona noziedzīgu nodarījumu izdarījusi pusaudža vecumā vai jaunībā.

15.5. Ņemot vērā psihologa profesionālās darbības jomu un veicamo uzdevumu dažādību, secināms, ka var pastāvēt vairāki apstākļi, kuri to kopsakarā ļauj atzīt, ka personas iepriekšējā noziedzīgā rīcība netraucēs tai sniegt kvalitatīvus profesionālās darbības pakalpojumus un veidot uz savstarpēju uzticēšanos balstītas attiecības ar klientiem, kā arī nemazinās sabiedrības uzticēšanos psihologiem kā attiecīgās jomas speciālistiem.

Par saudzējošāku līdzekli, ar kuru iespējams sasniegt apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus līdzvērtīgā kvalitātē, būtu atzīstams tāds līdzeklis, kas liegtu veikt psihologa profesionālo darbību tikai

tādām personām, kuras ar savu rīcību objektīvi apdraud kvalitatīvu profesionālās darbības pakalpojumu sniegšanu un uzticamu attiecību veidošanu ar klientu, kā arī mazina sabiedrības uzticēšanos psihologa profesijai. Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka saudzējošāki līdzekļi var būt dažādi. Saudzējošāks līdzeklis var būt gan tāds regulējums, kas noteiktos gadījumos pieļauj individuālu izvērtēšanu, gan regulējums, kurā ietvertais ierobežojums ir saistīts ar konkrētām noziedzīgu nodarījumu grupām un konkrētām interesēm, kas ar noziedzīgu nodarījumu ir aizskartas, vai regulējums, kas noteikts uz konkrētu laikposmu (*sk. Satversmes tiesas 2024. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 2023-47-01 17.6. punktu*).

Saeima norāda, ka likumdevējs apstrīdētajā normā jau ir ietvēris personas pamattiesības mazāk ierobežojošu līdzekli, jo liegumu personai veikt psihologa profesionālo darbību ir attiecinājis tikai uz tādiem gadījumiem, kad persona sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai tās piedraudējumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Satversmes tiesa ir norādījusi, ka pretstatā tiesu ekspertu profesijas regulējumam likumdevējs psihologu profesionālās darbības ierobežojumu ir sasaistījis ar konkrētām noziedzīgu nodarījumu grupām un interesēm, kas ar noziedzīgu nodarījumu ir aizskartas (*sk. Satversmes tiesas 2024. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 2023-47-01 17.6. punktu*). Vienlaikus Satversmes tiesa gan šajā spriedumā, gan jau iepriekš ir secinājusi, ka noziedzīgi nodarījumi, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, var apdraudēt dažādas ar Krimināllikumu aizsargātas intereses un var atšķirties arī pēc to kaitīguma pakāpes (*sk. šā sprieduma 15.3. punktu un, piemēram, Satversmes tiesas 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 12.3. punktu*). Tādējādi no psihologu loka var tikt izslēgtas arī tādas personas, kuras objektīvi nepakļauj riskam psihologa profesionālās darbības pakalpojumu kvalitāti un uzticamu attiecību veidošanu ar klientu, kā arī nemazina sabiedrības uzticēšanos psihologiem kā attiecīgās jomas speciālistiem.

Individuāls izvērtējums, kurā tiktu ņemti vērā tādi apstākļi kā noziedzīgā nodarījuma kaitīguma pakāpe, aizsargājamās intereses, pret kurām konkrētais noziedzīgais nodarījums bija vērsts, personas uzvedība un rīcība pēc noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas, vecums, kurā noziedzīgais nodarījums tika izdarīts, laiks, kas pagājis kopš noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas, kā arī personas attieksme pret pašas izdarīto, var būt viens no līdzekļiem, ar kuriem personas pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk. Turklāt individuāla izvērtējuma

iespējamība nebūt negarantē personai tiesības veikt psihologa profesionālo darbību.

Saeima uzskata, ka ar individuālās izvērtēšanas mehānismu nav iespējams konstatēt psihologa profesionālās darbības apdraudējumu, jo nevar ne paredzēt, ne arī simulēt visas tās situācijas, impulsus un reakcijas, ar ko psihologs var saskarties darbā ar vardarbības upuri vai agresoru. Tomēr individuāla izvērtēšana nav vērsta uz visu iespējamo situāciju iepriekšēju modelēšanu vai personas uzvedības prognozēšanu katrā no tām. Individuālās izvērtēšanas mērķis šādā aspektā ir noskaidrot tās personu raksturojošās pazīmes, par kurām liecina izdarītais noziedzīgais nodarījums, kurām ir būtiska nozīme profesionālās darbības veikšanā un kuras ļauj pamatoti spriest par personas spēju arī iepriekš neparedzamās un mainīgās situācijās rīkoties atbilstoši psihologa profesionālās darbības pamatprincipiem. Tātad tas apstāklis, ka nav iespējams iepriekš paredzēt visas situācijas, kurās psihologs, veicot profesionālo darbību, varētu nonākt, kā arī paredzēt viņa uzvedību un reakciju visās šajās situācijās, pats par sevi neizslēdz individuāla izvērtējuma iespējamību un nozīmi profesionālās darbības riska izvērtēšanā.

Satversmes tiesa jau ir norādījusi, ka individuāls katra gadījuma izvērtējums visobjektīvāk ir veicams tieši tās profesijas ietvaros, uz kuru attiecas apstrīdētajā normā noteiktais aizliegums (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 19.3.3. punktu*). Turklāt Padome nav norādījusi, ka būtu daudz tādu gadījumu, kad psihologa profesionālo darbību vēlētos veikt personas, uz kurām attiecas apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums. Arī Pieteikuma iesniedzēja nav informējusi, ka tās izskatīšanā atrastos arī citas administratīvās lietas, kurās būtu piemērojama apstrīdētā norma. Tādējādi nav pamata uzskatīt, ka to personu skaits, kuras būtu jāvērtē individuāli, varētu būt liels un prasītu no valsts nozīmīgus resursus.

Nemot vērā minēto, Satversmes tiesa secina, ka apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus līdzvērtīgā kvalitātē var sasniegt ar citiem, saudzējošākiem līdzekļiem. Ja tiek konstatēts, ka pastāv kaut viens mazāk ierobežojošs līdzeklis, ir pamats secināt, ka apstrīdētā norma nesamērīgi ierobežo personas pamattiesības.

Līdz ar to apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 106. panta pirmajam teikumam.

16. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 32. panta trešo daļu tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversme s tiesa nav noteikusi citādi.

Lemjot par brīdi, ar kuru apstrīdētā norma zaudē spēku, lietās, kas ierosinātas pēc tiesas pieteikuma, Satversmes tiesai jānoskaidro, kāda ietekme uz attiecīgo lietu būs tās spriedumam. Vienlaikus Satversmes tiesai jāgādā par to, lai situācija, kāda varētu veidoties, apstrīdētajai normai zaudējot spēku, neradītu jaunus Satversmē noteikto pamattiesību aizskārumus, kā arī nenodarītu būtisku kaitējumu valsts vai sabiedrības interesēm (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 21. punktu*).

16.1. Apstrīdētās normas atzīšana par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas varētu apdraudēt tos leģitīmos mērķus, kuru aizsardzības labad psihologa profesionālās darbības veikšanai ir noteikti ierobežojumi, jo tādā gadījumā apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums pilnībā zaudētu spēku un līdz ar to būtu apdraudētas citu cilvēku tiesības un sabiedrības labklājība. Likumdevējam ir jānosaka jauns tiesiskais regulējums, izvēloties kādu no personas pamattiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Tāpēc šajā gadījumā ir nepieciešams un pieļaujams tas, ka Satversmei neatbilstošā norma vēl kādu laiku paliek spēkā, lai likumdevējs varētu pieņemt jaunu tiesisko regulējumu. Tādējādi apstrīdētā norma atzīstama par spēkā neesošu no 2027. gada 1. jūnija.

16.2. Pieteikuma iesniedzējas izskatīšanā esošajā lietā iesniegts pieteikums par tāda labvēlīga administratīvā akta izdošanu, ar kuru persona tiktu reģistrēta Psihologu reģistrā klīniskās un veselības psiholoģijas, kā arī juridiskās psiholoģijas profesionālās darbības jomās.

Lemjot par labvēlīga administratīvā akta izdošanu, tiek piemērotas materiālās tiesību normas, kas ir spēkā laikā, kad lieta tiek izskatīta tiesā (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 25. punktu*). Tātad, lai novērstu pieteicēja Pieteikuma iesniedzējas izskatīšanā esošajā administratīvajā lietā Nr. A420129325 pamattiesību aizskārumu, apstrīdētā norma attiecībā uz viņu atzīstama par spēkā neesošu no viņa pamattiesību aizskāruma rašanās brīža. Tomēr apstrīdētās normas atzīšana par spēkā neesošu pati par sevi nerada personai tiesības tikt reģistrētai Psihologu reģistrā, tādēļ, ievērojot varas dalīšanas principu, jautājums par to, vai konkrētā persona atbilst Psihologu likumā noteiktajām prasībām un ir piemērota psihologa

profesionālās darbības veikšanai attiecīgajās profesionālās darbības jomās, vispirms ir jāizlemj kompetentajai institūcijai atbilstoši tai likumā piešķirtajai kompetencei un ievērojot šajā spriedumā ietvertās atziņas.

Satversmes tiesā nav saņemta informācija par citām administratīvajām lietām, kurās tiesai būtu jāpiemēro apstrīdētā norma. Taču nolūkā aizsargāt visu to personu pamattiesības, kurām šī norma varētu būt piemērota un kuras šā sprieduma spēkā stāšanās dienā varētu būt uzsākušas un turpina savu pamattiesību aizsardzību ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, apstrīdētā norma ir atzīstama par spēkā neesošu no šo personu pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

1. Atzīt Psihologu likuma 6. panta 4. punktu, ciktāl tas liedz veikt psihologa profesionālo darbību personai, kura ir sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 106. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu no 2027. gada 1. jūnija.

2. Attiecībā uz pieteicēju administratīvajā lietā Nr. A420129325, kā arī citām personām, kuras uzsākušas savu pamattiesību aizsardzību ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, atzīt Psihologu likuma 6. panta 4. punktu, ciktāl tas liedz veikt psihologa profesionālo darbību personai, kura ir sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 106. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu no šo personu pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

Irēna Kucina